

บทที่ 4 การเพาะเมล็ด

การเพาะเมล็ด เป็นการขยายพันธุ์พืชโดยวิธีการใช้เพศ ซึ่งการขยายพันธุ์ไม้ผลบางชนิดก็จำเป็นต้องใช้ วิธีการขยายพันธุ์โดยเมล็ด เช่น มังคุด น้อยหน่า พุทรา เป็นต้น

ข้อดีของการสืบพันธุ์แบบอาศัยเพศของพืช

- 1.เหมาะสำหรับใช้ในการขยายพันธุ์พืชล้มลุกและพืชที่มีอายุสั้น เช่น ข้าว ผัก และไม้ดอกต่าง ๆ
- 2.ใช้ได้กับพืชที่มีการผสมตัวเอง พืชพวกนี้แม้จะใช้เมล็ดเพาะ ต้นใหม่ก็จะไม่กลายพันธุ์ เช่น ข้าว ถั่ว
- 3.ใช้สำหรับปลูกพืชที่มีระบบรากแก้วที่แข็งแรงและมีอายุยืน เช่น การปลูกสวนป่า การปลูกต้นไม้ริมทาง
- 4.ใช้ในการผสมพันธุ์โดยตรง คือการรวมลักษณะที่ดีของพืช 2 ต้น ไว้ในต้นเดียวกัน ทำได้โดยเขียนละอองเรณูของต้นหนึ่งไปใส่บนยอดเกสรตัวเมียของอีกต้นหนึ่ง รอให้ดอกที่ได้รับการผสมติดผลจนแก่แล้วจึงนำเมล็ดไปเพาะ เมล็ดที่ได้นี้จะ เป็นเมล็ดพันธุ์ลูกผสม

ข้อเสียของการสืบพันธุ์แบบอาศัยเพศ

1. หากเป็นพืชพวกที่มีการผสมข้าม เมื่อนำเมล็ดไปเพาะ มักจะได้ต้นใหม่ที่มีลักษณะไม่ตรงกับต้นพ่อหรือต้นแม่ เนื่องจากต้นใหม่ได้รับลักษณะจากต้นพ่อและต้นแม่รวมกัน สังก่ตได้จากการเพาะเมล็ดผสมวง ต้นใหม่ที่ได้ อาจมีรสชาติของผลต่างไปจากต้นเดิม
2. ต้นไม้ที่เกิดจากการเพาะเมล็ดจะใช้ระยะเวลาานกว่าจะติดผล เมื่อเทียบกับการขยายพันธุ์ด้วยวิธีอื่น

การเตรียมเมล็ด

ควรเลือกเมล็ดที่มีลักษณะต่อไปนี้

ส่วนประกอบภายในและภายนอกสมบูรณ์ไม่มีการแตกร้าวส่วนภายในยังสดและไม่เหี่ยวแห้งหรือผ่อเลือกเมล็ดจากผลแก่จัดต้องเป็นเมล็ดที่ไม่ถูกทำลายด้วยโรค และแมลงเมล็ดต้องมีชีวิตอยู่เมล็ดต้องพ้นระยะการพักตัว

เมล็ดบางชนิดจะมีการพักตัวเราต้องทำการแก้ไขการพักตัวของเมล็ดซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี เช่น

โดยการตัดปลายเมล็ด เช่น เมล็ดหางนกยูง , มะม่วง , กระท้อน ฯลฯ

โดยการแกะเอาเมล็ดออก เช่น พุทรา , มะม่วง มะกอก ฯลฯ

โดยการล้างน้ำเอาเนื้อหุ้มเมล็ดออก เช่น ตางสาต , ลูก , ลองกอง , กระท้อน ฯลฯ

โดยการแช่เมล็ดในน้ำ เช่น มะม่วงหิมพานต์ , มะละกอ ฯลฯ

โดยการแช่เมล็ดในน้ำอุ่น 40-45 องศาเซลเซียส นาน 2-3 ชั่วโมง เช่น น้อยหน่า , หน่อไม้ฝรั่ง ฯลฯ

ก่อนจะนำเมล็ดไปเพาะควรแช่เมล็ดในสารฆ่าเชื้อราผสมกับยาฆ่าแมลง หรือลูกเมล็ดด้วยสารฆ่าแมลง เพื่อป้องกันมดทำลายเมล็ดที่เพาะ

การทดสอบเมล็ด

การหาความบริสุทธิ์เมล็ดพันธุ์ควรแช่เมล็ดในสารฆ่าเชื้อราผสมกับยาฆ่าแมลง หรือลูกเมล็ดด้วยสาร ฆ่าแมลง เพื่อป้องกันมดแมลงทำลายเมล็ดที่เพาะ ความไม่สมบูรณ์ของเมล็ดพันธุ์ประกอบด้วยเมล็ดพันธุ์พืชชนิดอื่นเมล็ดวัชพืชเราสามารถทำการทดสอบตรวจหาเปอร์เซ็นต์ความบริสุทธิ์ของเมล็ดพันธุ์โดยการลุ่มตัวอย่างจากกองใหญ่

* เปอร์เซ็นต์ความบริสุทธิ์ของเมล็ดพันธุ์ = $\frac{\text{นน.เมล็ดพันธุ์} - \text{นน.เมล็ดที่คัดออก}}{\text{นน.เมล็ดพันธุ์}}$ **X**
100 นน. เมล็ดพันธุ์

การทดสอบความงอกเมล็ดพันธุ์

เราสามารถทำการทดสอบความงอกของเมล็ดพันธุ์ได้สามวิธี คือ

1. นำเมล็ดมา 100 เมล็ด วางบนกระดาษซับน้ำในจานแก้ว หรือในกล่องพลาสติก
2. นำเมล็ดมา 100 เมล็ด วางเรียงระหว่างกระดาษซับชุ่มน้ำม้วนใส่ในถุงพลาสติกมัดยางให้แน่น โดยการใช้ตุ้มซึ่งควบคุมแสง ความชื้น และอุณหภูมิ ทดสอบความงอกของเมล็ด

หลังจากนั้นทำการตรวจนับต้นกล้าที่งอก 3 วัน หรือ 1-2 สัปดาห์หลังจากเพาะแล้วแต่ลักษณะของเมล็ดพันธุ์นั้นๆ ซึ่งทำให้ทราบจำนวนความงอกของเมล็ดนั้นๆ ว่าในจำนวน 100 เมล็ดนั้น เมล็ดงอกจำนวนกี่ต้นเราสามารถคิดหาเปอร์เซ็นต์ความงอกของเมล็ดที่จะทำการเพาะทั้งหมดได้

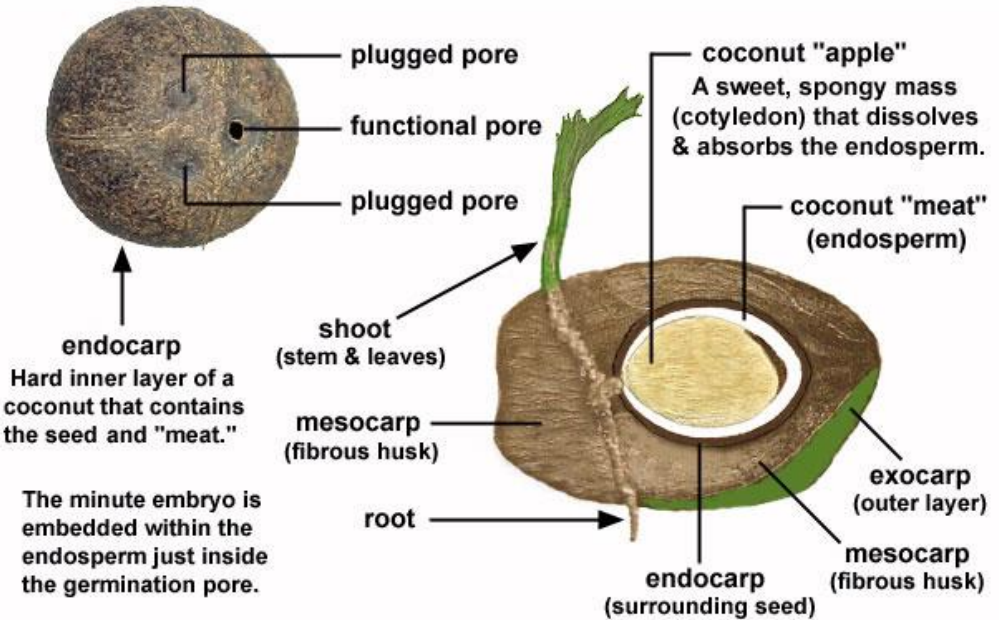
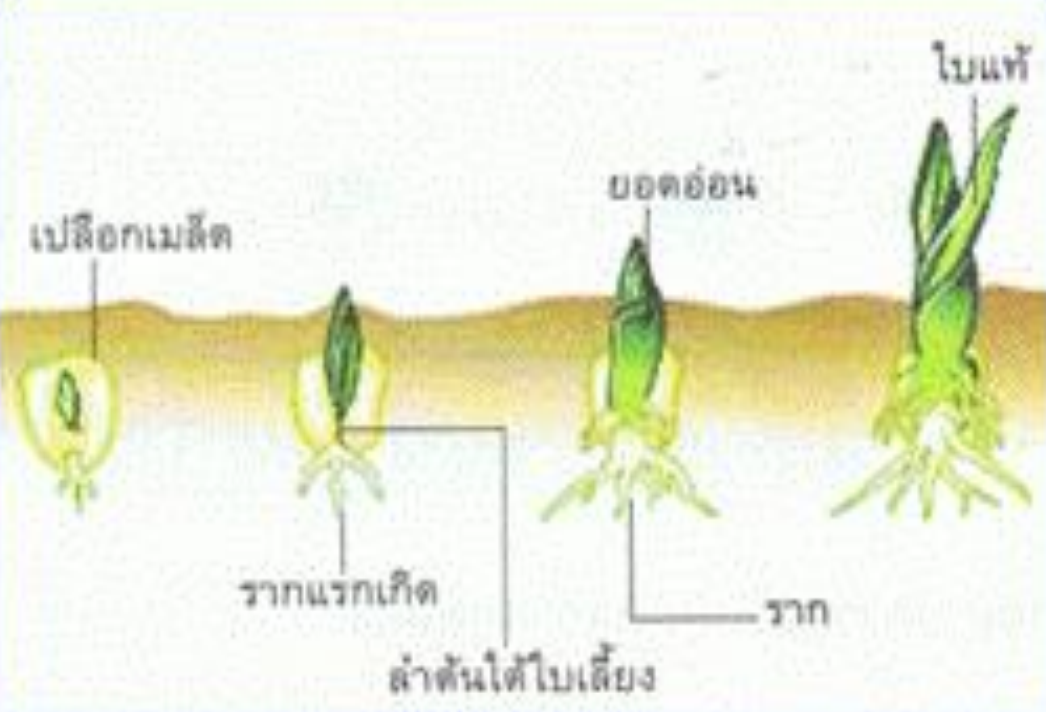
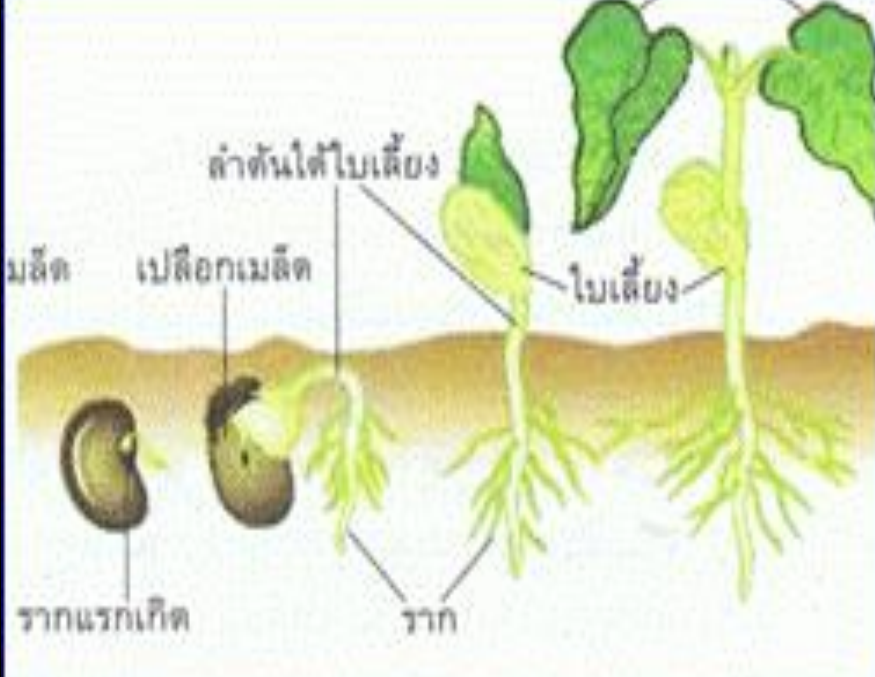

Photo-Illustration of a Germinated Coconut © W.P. Armstrong 2003

วิธีการเพาะเมล็ด

วิธีการเพาะเมล็ด แบ่งเป็น 2 วิธี

1. การเพาะเมล็ดลงในภาชนะที่ปลูก เช่น กระถาง , ถูงพลาสติก
2. การเพาะเมล็ดลงในแปลงหรือกระบะเพาะแปลงเพาะชำก่อน แล้วจึงย้ายกล้าไปปลูกในกระถาง หรือถูงพลาสติก

การเพาะเมล็ดโดยตรงลงในภาชนะ

ในกรณีที่ใช้ถูงพลาสติกควรใช้ถูงที่มีขนาด **4x6** นิ้ว เาะรูกันถูง 2-3 รุก และปักกั้นมุมทั้ง 2 ข้าง ก่อนบรรจุดินลงในถูงจะช่วยให้วางถูงบนพื้นได้โดยไม้ล้ม การฝังเมล็ดควรฝังให้ลึกประมาณ 2-4 เท่าของขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของเมล็ดโตควางเอาด้านท้องเมล็ดลงวางเฉียงประมาณ 45 องศา

การเพาะเมล็ดลงในแปลงหรือกระบะเพาะ

ใส่วัสดุเพาะลงไปให้ต่ำกว่าขอบกระบะเพาะประมาณ 1.5 – 2 นิ้ว เกลี่ยให้เรียบ ทำ
แถวให้ร่องลึก ประมาณ 1.5 – 2 นิ้ว แล้วแต่ขนาดของเมล็ดที่จะใช้ปลูก เอาเมล็ดวาง
เป็นแถวโดยคว่ำด้านท้องเมล็ดวางเฉียง 45 องศา ให้ระยะระหว่างแถวห่างเท่าๆ กัน
ระยะห่างพอสมควรแล้วกลบดินให้มิดรดน้ำพอสมควรอย่าให้แฉะ

การปฏิบัติดูแลรักษาต้นกล้า

หลังจากเพาะเมล็ดแล้ว ควรหมั่นดูแล รดน้ำโดยรดน้ำในช่วงตอนเช้าและตอนบ่าย
นอกจากนี้ควรให้ปุ๋ย และพ่นยาป้องกันโรคและแมลงสม่ำเสมอ จนกว่าต้นกล้าจะโต
แข็งแรงพอที่จะย้ายปลูกในแปลงได้

การย้ายต้นกล้า

การย้ายต้นกล้าควรทำตั้งแต่กล้ายังไม่โตจนเกินไปทั้งนี้เพื่อป้องกันการกระทบกระเทือนทำให้กล้าชะงักการเจริญเติบโตและฟื้นตัวช้าก่อนการย้ายกล้า 7 – 10 วัน ควรลดการให้น้ำน้อยลงก่อนการย้ายต้นกล้าออกจากภาชนะที่เพาะควรรดน้ำให้วัสดุเพาะชุ่มเวลาถอนย้ายรากของต้นกล้าจะได้รับการกระทบกระเทือนน้อยลง การปลูกลงในภาชนะปลูกใหม่ควรกดดินปลูกให้ลงไปกระชับรากแล้วรดน้ำให้ชุ่มวางต้นกล้าไว้ที่ร่มเมื่อต้นกล้าฟื้นตัวแข็งแรงแล้วจึงนำไปปลูกในแปลง

ปัจจัยในการงอกของเมล็ด

เมล็ดที่จะงอกได้ จะต้องมียปัจจัยที่เหมาะสม ทั้งเมล็ด และสภาพแวดล้อมภายนอก ดังนี้

1. การมีชีวิตของเมล็ด นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการเพาะเมล็ด การที่เมล็ดมีชีวิตอยู่ได้น้อย อาจเนื่องจากการเจริญเติบโตของเมล็ด ไม่เหมาะสมขณะที่ยังอยู่บนต้นแม่ หรือเนื่องจากการได้รับอันตราย ขณะทำการเก็บเกี่ยว หรือขบวนการในการผลิตเมล็ดไม่ดีพอ
2. สภาพแวดล้อมในขณะเพาะ เมล็ดต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ดังนี้

2.1 น้ำ เป็นตัวทำให้เปลือกเมล็ดอ่อนตัว และเป็นตัวทำละลายอาหารสะสมภายในเมล็ด ที่อยู่ในสถานะที่เป็นของแข็ง ให้เปลี่ยนเป็นของเหลว และเคลื่อนที่ได้ ทำให้จุดเจริญของเมล็ดนำไปใช้ได้

2.2 แสง เมล็ดเมื่อเริ่มงอก จะมีทั้งชนิดที่ต้องการแสง ชอบแสง และไม่ต้องการแสง ส่วนใหญ่เมล็ดเมื่อเริ่มงอก จะไม่ต้องการแสง ดังนั้น การเพาะเมล็ดโดยทั่วไป จึงมักกลบดินปิดเมล็ดเสมอ แต่แสงจะมีความจำเป็น หลังจากที่เมล็ดงอกแล้ว ขณะที่เป็นตัวต้นกล้า แสงที่พอเหมาะจะทำให้ต้นกล้าแข็งแรง และเจริญเติบโตได้ดี

2.3 อุณหภูมิ อุณหภูมิที่เหมาะสม ช่วยให้เมล็ดคุดน้ำได้เร็วขึ้น กระบวนการในการงอกของเมล็ดเกิดขึ้นเร็ว และช่วยให้เมล็ดงอกได้เร็วขึ้น อุณหภูมิที่เหมาะสมสำหรับพืชแต่ละชนิด จะไม่เท่ากัน พืชเมืองร้อน ย่อมต้องการอุณหภูมิสูงกว่า พืชเมืองหนาวเสมอ

2.4 ออกซิเจน เมื่อเมล็ดเริ่มงอก จะเริ่มหายใจมากขึ้น ซึ่งก็ต้องใช้ออกซิเจน ไปเผาผลาญอาหารภายในเมล็ด ให้เป็นพลังงานใช้ในการงอก ยิ่งเมล็ดที่มีมันมาก ยิ่งต้องใช้ออกซิเจนมากขึ้น ดังนั้น การกลบดินทับเมล็ดหนาเกินไป หรือใช้ดินเพาะเมล็ด ที่ถ่ายเทอากาศไม่ดี จะมีผลยับยั้งการงอก หรือทำให้เมล็ดงอกช้าลง หรือไม่งอกเลย

การพักตัวของเมล็ด

- การพักตัวของเมล็ด หมายถึง ช่วงที่เมล็ดพืชยังไม่พร้อมที่จะงอกขึ้นเป็นต้นพืชใหม่ได้ ดังนั้นการเพาะเมล็ดบางชนิด อาจต้องทำลายการพักตัวของพืชก่อน เพื่อให้เมล็ดงอกได้เร็วยิ่งขึ้น เมล็ดสามารถพักตัวได้ ซึ่งคือการที่เมล็ดไม่สามารถงอกได้ อาจเกิดจาก ภายนอกและภายในเมล็ดเอง ทำให้การงอกของเมล็ดช้าออกไป จนกว่าจะถึงระยะเวลาที่เหมาะสม ช่วยในการที่จะรอดชีวิตอยู่ได้เพราะเมล็ดจะทนทานต่อสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมดีกว่าเนื้อเยื่อทั่ว ๆ ไป ตัวของอวัยวะอื่น ๆ

การพักตัวของเมล็ด

- การพักตัวของเมล็ดมีข้อเสียอยู่บ้าง เช่น ต้องสิ้นเปลืองหาวิธีการกำจัด การพักตัวออกไป และในกรณีที่เมล็ดตกค้างในดินและพักตัวอยู่แต่มางอกในฤดูที่ปลูกพืชชนิดถัดไป ทำให้เกิดปัญหาวัชพืชได้
- แม้ว่าการพักตัวของเมล็ดจะมีลักษณะคล้ายคลึงกับการพักตัวของอวัยวะอื่น ๆ แต่การที่เมล็ดมีโครงสร้างที่แปลกไปจากอวัยวะอื่น ๆ เพราะมีเปลือกหุ้มเมล็ดซึ่งก่อให้เกิดความซับซ้อนยิ่งขึ้น การพักตัวของเมล็ดจึงมีหลายชนิด และแตกต่างกันไปจากการพัก

วิธีการทำลายการพักตัวของเมล็ด

1. **ลอกเปลือกหุ้มเมล็ดออก** วิธีการนี้ ทำให้เมล็ดงอกเร็วขึ้น กว่าวิธีการเพาะเมล็ดทั้งเปลือกหุ้มเมล็ด ซึ่งวิธีการลอกเปลือกหุ้มเมล็ดออก ต้องทำด้วยความระมัดระวัง อย่าให้เป็นอันตรายต่อเมล็ดภายใน เพราะอาจทำให้การงอกของเมล็ดสูญเสียไปได้ พืชที่นิยมลอกเปลือกหุ้มเมล็ดออก ได้แก่ มะม่วง

2. **ฝนเมล็ด** เป็นการทำให้เปลือกแข็งหุ้มเมล็ด เกิดเป็นรอยฉีก โดยการฝนเมล็ดลงบนกระดาษทราย หรือหินฝน ไม่ควรฝนลึกเกินไป และอย่าฝนตรงจุดที่เป็นที่อยู่ของคัพภะ วิธีนี้จะช่วยให้เมล็ดงอกได้เร็วขึ้น

3. **การกะเทาะเอาเมล็ดออก** นิยมทำกับพืช ที่มีเมล็ดแข็ง เมื่อกะเทาะเปลือกหุ้มเมล็ดแตกออกแล้ว จึงค่อยนำเมล็ดอ่อนภายใน ไปทำการเพาะ วิธีนี้จะช่วยให้ เมล็ดพืชงอกได้เร็วกว่าวิธีการเพาะแบบไม่กะเทาะเปลือกหุ้ม เมล็ดพืชที่จะต้องทำการกะเทาะเมล็ดก่อนเพาะ ได้แก่ บัวผุด พุทรา สมอจีน

4. การตัดปลายเมล็ด เป็นวิธีการหนึ่ง ที่จะช่วยให้เมล็ดพืช งอกได้เร็วกว่าปกติ โดยตัดเปลือกหุ้มเมล็ดทางด้านตรงข้ามกับด้านหัวของคัพภะ และอย่าตัดให้เข้าเนื้อของเมล็ด นิยมใช้กับพืชที่มีเมล็ดแข็ง เช่น เหริยง หางนกยูงฝรั่ง

5. การแช่น้ำ การนำเมล็ดไปแช่น้ำ จะช่วยให้เมล็ดพืชงอกได้เร็วกว่าปกติ ทั้งนี้เพราะน้ำ จะทำให้เปลือกหุ้มเมล็ดอ่อนตัว จึงเป็นการช่วยให้เมล็ดงอกได้เร็วขึ้น น้ำที่ใช้แช่อาจจะเป็นน้ำอุ่น หรือน้ำเย็น และช่วงเวลาการแช่ จะช้าหรือเร็ว ขึ้นอยู่กับชนิดพืช พืชบางชนิดใช้เวลาจนถึง 1 – 2 วัน บางชนิดใช้เวลาประมาณ 6 – 12 ชั่วโมง ทั้งนี้สังเกตจาก ขนาดของเมล็ดขยายใหญ่และเต่งขึ้น หรือเปลือกหุ้มเมล็ดนึ่ม ก็นำไปเพาะได้ พืชที่นิยมใช้วิธีนี้ ได้แก่ น้อยหน่า มะขาม มะละกอ หน่อไม้ฝรั่ง ข้าว ผักชี

จบการนำเสนอ